

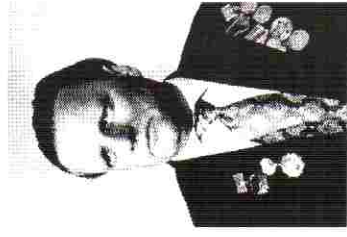
Н. В. Гаўрош, дацэнты Э. Д. Блінава, З. А. Зялёвіч, Л. І. Сямішка, за-
гаччыкі кафедраў Мазырскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя І. П. Шамякі-
на і Брэскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна дацэнты А. В. Со-
лахаў і М. М. Аляхновіч, выкладчыкі, аспіранты і студэнты філа-
лагічнага факультэта. У выступленнях вучняў, калег і сяброў Марыі
Андрэўны неаднойчы згадваліся працы юбіляра, рабіліся спасылкі
на асобныя палажэнні іх, якія па-ранейшаму застаюцца запатрабава-
нымі беларускай лінгвістыкай.

Падрыхтаваны зборнік прац навуковых чытанняў, прысвечаных
100-гадоваму юбілею М. А. Жыдовіч, – ўдзячная памяць яе вучняў
і калег, напамін пра цудоўнага педагога, аднаго з пачынальнікаў
беларускага мовазнаўства.

Мікалай ПРЫГОДЗІЧ

*доктар філалагічных навук, прафесар,
загадчык кафедры гісторыі беларускай мовы
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта*

ВА ЎДЗЯЧНАЙ ПАМЯЦІ ВУЧНЯЎ І КАЛЕГ

*Аркадзь Іосіфавіч Журавскі –
галоўны навуковы супрацоўнік
Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа
Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі,
член-карэспандэнт НАН Беларусі,
доктар філалагічных навук, прафесар,
заслужаны дзяяч навукі,
лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі*

ЁСЦЬ ШТО ЎСПОМНІЦЬ

Перш за ўсё мне хочацца выказаць шчырую падзяку
арганізатарам сённяшніх чытанняў за іх прапанову выступіць
з успамінамі пра Марыю Андрэўну Жыдовіч. Стаж майго знаёмства
з Марыяй Андрэўнай бадай самы ранні і вялікі ў параўнанні
з іншымі прысутнымі тут калегамі. Я стаў студэнтам філфака БДУ
у верасні 1945 г. І быў выпускніком яго 25-га юбілейнага выпуску
ў чэрвені 1950 г. З таго часу прайшло ўжо амаль 60 гадоў, і многія
дробныя эпізоды студэнцкага жыцця ўжо забыліся. Але мне добра
помніцца выкладчыцкая дзейнасць літаратараў І. В. Гутарава
і М. Р. Ларчанкі, моваведаў М. А. Жыдовіч і М. І. Жыркевіча. Марыя
Андрэўна тады была ўжо кандыдатам філалагічных навук
і працавала ў тагачасным Інстытуце мовы, літаратуры і мастацтва
АН БССР на пасадзе старшага навуковага супрацоўніка. У Інстытуце
ў той час галоўная ўвага нешматлікіх моваведаў была звернута на
падрыхтоўку перакладнага руска-беларускага слоўніка і на вывучэн-
не беларускіх гаворак. Сумесна з Ю. Ф. Мацкевіч і М. В. Бірылам
Марыя Андрэўна ўдзельнічала ў падрыхтоўцы «Праграмы па
вывучэнню беларускіх гаворак і зборанню звестак для складання
Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы», якая была выдадзена
пад рэдакцыяй М. А. Жыдовіч у 1950 г. Па гэтай праграме на працягу
многіх наступных гадоў праводзіўся адбор дыялектнага матэрыялу
ішляхам экспедыцый у розныя мясціны Беларусі, у экспедыцыйных
удзельнічала і сама Марыя Андрэўна. Адначасова яна па сумя-
шчальніцтву працавала выкладчыцай на філалагічным факультэце
Белдзяржуніверсітэта.

Марыя Андрэеўна асабліва запаміналася мне як выкладчыца курса «Гісторыя беларускай мовы». У той час ніякіх падручнікаў і дапаможнікаў па гэтай курсу не было. Таму студэнты імкнуліся як мага дакладней і пайней запісаць у свае канспекты ўсё тое, аб чым гаварыла на лекцыях Марыя Андрэеўна, і па гэтых запісах здавалі потым экзамен. У сваіх лекцыях Марыя Андрэеўна часта спасылалася на меркаванні Я. Ф. Карскага і А. А. Шахматава, і нам было зразумела, што выкладчыца карысталася працамі гэтых вучоных, навуковыя напрацоўкі якіх тады былі недаступнымі для студэнтаў.

Паралельна з лекцыямі Марыя Андрэеўна праводзіла і практычныя заняткі па гісторыі беларускай мовы, і такія заняткі тады выдзялялі некаторымі асаблівасцямі. У Марыі Андрэеўнай была «Хрэстаматыя по истории русского языка» С. П. Абнорскага і С. Г. Бархударова, выданая ў 1938 г. У гэтай хрэстаматыі была змешчана «Договорная грамота Смоленского князя Мстислава Давыдовича с Ригой и Готским берегом 1229 г.». У той час гэту грамаду разглядалі як пісьмовы помнік, дзе адлюстраваны некаторыя фанетычныя і граматычныя рысы, якія пазней сталі характэрнымі для беларускай мовы. На практычных занятках Марыя Андрэеўна выклікала да дошкі каго-небудзь са студэнтаў і загадвала яму перапісаць невялічкі ўрывак з граматы, а мы, астатнія студэнты, перапісвалі гэты ўрывак з дошкі ў свае сшыткі. Потым выкладчыца выклікала да дошкі аднаго са студэнтаў і прапаноўвала яму зрабіць поўны граматычны аналіз аднаго сказа з запісанага ўрывка. Пры аналізе трэба было вызначыць часціну мовы кожнага слова, яго граматычную форму, арфаграфічныя і словаўтваральныя асаблівасці, якім членам сказа з'яўляецца кожнае слова, яго лексічнае значэнне і г. д. Выклікалі затым другі студэнт рабіў такі ж аналіз наступнага сказа. Такі метад вывучэння граматыкі аказаўся вельмі эфектыўным для азнаямлення студэнтаў з асаблівасцямі пісьмовай мовы старажытнага перыяду.

На апошнім, пятым, курсе вучобы студэнты рыхтавалі дыпломныя работы, якія трэба было абараняць пры адначасовай здачы дыржаўных экзаменаў па трох асноўных дысцыплінах. Марыя Андрэеўна прапаноўвала мне рыхтаваць дыпломную работу на тэму «Канчаткі назоўнікаў мужчынскага роду роднага склона адзіночнага ліку ў гісторыі беларускай мовы». Па яе рэкамендацыі я старанна вывучыў асноўныя спісы беларускіх летапісаў, якія былі апублікаваны яшчэ ў 1907 г. у 17-м томе поўнага збору рускіх летапісаў, творы так званага Пазнанскага зборніка канца XVI ст., дзе змешчаны «Аповесць аб Трыстане», «Аповесць аб Баво» і «Гісторыя аб Атыле», апублікаваныя А. М. Весялоўскім у 1888 г., публікацыі фальклорных матэрыялаў Е. Р. Раманава, А. К. Сержпутоўскага, П. В. Шэйна, асноўныя творы сучасных беларускіх пісьменнікаў. Трэба адзначыць, што тэма дыпломнай работы аказалася зусім не такой простаю, як гэта можа паказацца на першы погляд. Ужыванне канчаткаў назоўнікаў мужчынскага роду ў родным склоне адзіночнага ліку *-a/-я* і *-u/-ю* і ў сучаснай беларускай мове сутыкаецца са значнымі цяжкасцямі.

У час абароны майёй дыпломнай работы выступіла кіраўнічка Марыя Андрэеўна, яна дала высокую ацэнку майёй работы і ў заключэнні сказала, што калі Жураўскі і далей будзе працаваць так старанна, дык праз тры гады ён стане кандыдатам філалагічных навук. Між іншым, з выпускнікоў філфака 1950 г. у далейшым сталі кандыдатамі і дактарамі філалагічных навук А. А. Адамовіч, А. Ф. Коршунаў, М. І. Крукоўскі, Л. М. Шакул, не аказаўся ўбаву адначасова з ім і я.

У час вучобы ва ўніверсітэце я зусім не думаў аб навуковай кар'еры, адзіным маім жаданнем тады было скончыць універсітэт і паехаць працаваць настаўнікам у сельскую мясцовасць, лепш за ўсё, зразумела, у сваю родную Талачыншчыну.

Але тагачасныя абставіны ў савецкім мовазнаўстве аказалі істотны ўплыў і на мой асабісты лёс. Як вядома, у сярэдзіне 1950 г. на старонках газеты «Правда» распачалася акцыйная дыскусія аб шляхах далейшага развіцця мовазнаўчай навукі. У выніку амаль двухмесячнай дыскусіі было падвергнута рашучаму асуджэнню моднае тады так званае «новае вучэнне аб мове» М. Я. Мара і было прызнана лічыць асноўным напрамкам гэтай галіны навукі традыцыйнае параўнальна-гістарычнае мовазнаўства. Адным з вынікаў дыскусіі з'явілася перакананне аб неабходнасці стараннага вывучэння роднай славянскай мовы.

У выніку мовазнаўчай дыскусіі ў секцыі мовы Інстытута мовы, літаратуры і мастацтва АН БССР, якой тады кіраваў акадэмік К. К. Крапіва, зразумелі важнасць і неабходнасць вывучэння гісторыі беларускай мовы і падрыхтоўкі праз аспірантуру кадраў па гэтай спецыяльнасці. Па рэкамендацыі Марыі Андрэеўнай я быў прыняты ў Інстытут аспірантаў. Маім кіраўніком па дысертацыі «Гісторыя форм зааганага ладу ў беларускай мове» быў прызначаны Рубен Іванавіч Аванесаў – прафесар, супрацоўнік Інстытута рускай мовы АН СССР (пазней член-карэспандэнт АН СССР). Але з ім я як аспірант сустраўся ўсяго толькі тры разы, калі ён прыезджаў у наш Інстытут. Разам са мной тады ж у аспірантуру па спецыяльнасці «Гісторыя беларускай мовы» была прынята і выпускніца Гомельскага педінстытута Н. Ясінская, навуковым караўніком яе таксама быў прызначаны Р. І. Аванесаў. Але пры падрыхтоўцы кандыдацкіх дысертацый намі фактычна кіравала Марыя Андрэеўна, якая арганізавала абмеркаванне напісаных намі глаў дысертацый у сектары гісторыі беларускай мовы, які яна тады ўзначальвала. У Інстытуце мовазнаўства тады было традыцый раз у месяц праводзіць пасяджэнні сектара, на якіх абмяркоўваліся разнастайныя бягучыя пытанні навуковай дзейнасці (цяпер так ужо не робіцца). На такія пасяджэнні Марыя Андрэеўна заўсёды запрашала і нас, аспірантаў. Хоць практычна мы тады пры абмеркаванні такіх пытанняў заставаліся толькі слухачамі, але гэта давала нам магчымасць глыбей спасыліцца на актуальныя праблемы гісторыі беларускай мовы.

У святле новых паведаў у выніку мовазнаўчай дыскусіі ў маі 1952 г. на базе секцыі мовы Інстытута мовы, літаратуры і мастацтва быў створаны асобны Інстытут мовазнаўства АН БССР, дырэктарам

якога стаў акадэмік АН БССР К. К. Крапіва. Перапачаткова ў Інстытуце налічвалася 20 супрацоўнікаў, з якіх толькі 5 мелі ступень кандыдата філалагічных навук. У новым Інстытуце было 5 сектараў: гісторыі беларускай мовы, дыялекталогіі, сучаснай беларускай літаратурнай мовы, лексікаграфіі і лексікалогіі, навуковай тэрміналогіі. У планах і справаздачах Інстытута на першым месцы заўсёды значыўся сектар гісторыі беларускай мовы, якім кіравала М. А. Жыдовіч. Планам на 1952–1954 гг. прадугледжвалася падрыхтоўка падручніка па гісторыі беларускай мовы для студэнтаў філалагічных факультэтаў. Паколькі ў сектары з вучонай ступенню тады была толькі адна Марыя Андрэеўна, для падрыхтоўкі падручніка былі прызначаны супрацоўнікі іншых сектараў і выкладчыкі мінскага ўніверсітэта і педінстытута і нават прафесар Маскоўскага ўніверсітэта М. І. Карнсева-Петрулан, якая падтрымлівала цесную сувязь са сваімі беларускімі калегамі.

Тагачасны дырэктар Інстытута мовазнаўства К. К. Крапіва звярнуў асабліваю ўвагу на гэту першую навуковую працу новага Інстытута. Па яго прапанове ў маі 1954 г. было праведзена шырокае абмеркаванне рукапісу падручніка, у абмеркаванні прынялі ўдзел моваведы з Масквы Р. І. Аванесаў, В. І. Баркоўскі і Ц. П. Ломіеў, з Вільнюса прыехалі Б. А. Ларын і А. К. Антановіч, з Украіны – А. С. Лысенка. Не засталася ўважання пры гэтым і іншыя супрацоўнікі Інстытута і некаторыя выкладчыкі вышэйшых навучальных устаноў. Пры абмеркаванні было ўказана на шэраг недахопаў падручніка, што ў тагачасных умовах у пэўнай ступені аказалася непазбежным пры рознай кваліфікацыі выканаўцаў, пры цяжкасцях з выкарыстаннем пісьмовых помнікаў як асноўных крыніц для вывучэння гісторыі мовы і г. д. Трэба адзначыць, што такога прадстаўнічага і аўтарытэтычнага форуму пры абмеркаванні навуковых прац супрацоўнікаў Інстытута пазней ніколі не праводзілася. У выніку было прынята рашэнне прадоўжыць работу над падрыхтоўкай падручніка і прыцягнуць некаторых новых аўтараў.

У пачатку 1955 г. Марыя Андрэеўна была камандзіравана ў Маскву для праходжання навучання ў дактарантуры, загадчыкам сектара гісторыі мовы часова быў прызначаны Я. Стаўшы кандыдатам філалагічных навук пасля абароны кандыдацкай дысертацыі ў лістападзе 1953 г. На новай пасадзе мне давялося на працягу доўгага часу працаваць з аўтарамі падручніка па выпраўленню недахопаў, выказаных пры абмеркаванні ў 1954 г. Дапрацаваны падручнік быў выданы ў 1957 г. пад назвай «Нарысы па гісторыі беларускай мовы» і доўгі час служыў асноўным дапаможнікам па гісторыі беларускай мовы для студэнтаў філалагаў. Аўтарамі падручніка ў канчатковым складзе аказалася аж востом супрацоўнікаў: А. Я. Бірала, М. Г. Булахаў, М. А. Жыдовіч, А. І. Жураўскі, М. І. Карнсева-Петрулан, В. Ф. Крыўчык, Б. С. Лапаў, Ю. Ф. Мацкевіч. Гэта па сутнасці ўнікальны выпадак у беларускім мовазнаўстве, калі падручнік рыхтаваў столькі аўтараў. Для падручніка Марыя Андрэеўна падрыхтавала частку «Уводзінаў», некаторыя параграфы «Фанетыкі» і «Назоўнік».

У канцы 1956 г. Марыя Андрэеўна вярнулася з дактарантуры і зноў стала загадчыкам сектара гісторыі мовы. Яна працягвала працу над індывідуальнай тэмай па вывучэнню гісторыі назоўніка ў беларускай мове, што было аформлена затым у выглядзе доктарскай дысертацыі, абароненай у 1958 г. Іншыя супрацоўнікі сектара тады займаліся зборам матэрыялаў для «Хрэстаматыі па гісторыі беларускай мовы», выдадзенай у двух тамах у 1961 і 1962 гг. пад рэдакцыяй члена-карэспандэнта АН СССР Р. І. Аванесава. Трэба адзначыць, што ў той час падрыхтоўка такой хрэстаматыі аказалася далёка нялёгкай справай. Неабходна было па дарэвалюцыйных публікацыях зрабіць улік важнейшых старабеларускіх пісьмовых помнікаў, выявіць месца захавання іх у наш час, падрыхтаваць мікрафілмы і фотаздымкі іх і г. д. Сабраны тады матэрыял вельмі спатрэбіўся ў далейшым пры падрыхтоўцы іншых даследаванняў па гісторыі беларускай мовы. На гэтым матэрыяле я падрыхтаваў манаграфію «Гісторыя беларускай літаратурнай мовы» (Ч. 1), якую ў 1969 г. абараніў у якасці доктарскай дысертацыі.

Даводзіцца адзначыць, што з цягам часу ў Інстытуце мовазнаўства склаліся не зусім спрыяльныя ўмовы для супрацоўнікаў. У часы М. С. Хрушчова быў праведзены падзел навуковых устаноў на катэгорыі ўзалежнасці ад іх уззлелу ў эканамічным развіцці краіны. У Акадэміі навук БССР гуманітарныя навукі былі аднесены да другой катэгорыі, зароботная плата супрацоўнікаў-гуманітарнаў стала меншай у параўнанні з супрацоўнікамі іншых аддзяленняў Акадэміі. У Інстытуце мовазнаўства кандыдат навук старшы навуковец супрацоўнік са стажам атрымліваў 250 руб. у месяц, тады як зарплата яго калегі дацэнта ВДУ складала 320 руб. (у тым жады амерыканскі долар прыраўноўваўся да 70 савецкіх капеек). Многіх супрацоўнікаў Інстытута мовазнаўства не задавальняў і той факт, што дырэктарам Інстытута на працягу 26 гадоў быў кандыдат навук М. Р. Суднік, тады як ужо ў 1970 г. у Беларусі на розных індэжыіх пасадах працавалі 10 доктараў навук – кваліфікаваных спецыялістаў у галіне беларускага мовазнаўства. Даводзіцца адзначыць і такі факт: у 1970 г. членам-карэспандэнтам АН БССР быў выбраны кандыдат навук М. Р. Суднік, тады як доктар філалагічных навук М. Г. Булахаў акадэмічнай элітай быў прызнаны непрыгодным на гэты тытул.

Усё гэта мела вынікам тое, што з Інстытута мовазнаўства на выкладчыцкую працу ў вышэйшыя навучальныя ўстановы пачалі пераходзіць кваліфікаваныя навуковыя супрацоўнікі, месца якіх потым займалі малодшыя навуковыя супрацоўнікі без вучоных ступеней. З Інстытута пайшлі тады дактары і кандыдаты навук У. В. Анічэнка, М. Г. Булахаў, Л. І. Бурак, І. К. Германовіч, А. П. Грудца, М. І. Крукоўскі, Б. С. Лапаў, А. Я. Міхневіч, А. І. Наркесвіч, П. П. Шуба, А. К. Юрэвіч, А. І. Яновіч і інш.

Асабліва значныя кадравыя страты панёс тады сектар гісторыі мовы. У канцы 50-х гадоў мінулага стагоддзя ва ўсходнеславянскім мовазнаўстве праявілася зашкаўленасць да стварэння гістарычных слоўнікаў, падрыхтоўкі слоўнікаў па пэўных гістарычных эпохах. Такія слоўнікі пачалі ствараць рускія і ўкраінскія мовазнаўцы. У такіх

19 кастрычніка 1966 г. Філіфак святкуе юбілей М. А. Жыдковіч

абставінах нельга было заставацца ўбаку і беларускім мовазнаўцам, тады ж было прынята рашэнне распачаць з 1960 г. падрыхтоўку «Гістарычнага слоўніка беларускай мовы». У сектары гісторыі беларускай мовы ў той час было 8 супрацоўнікаў, з якіх толькі 3 мелі вучоную ступень. Але дырэктар Інстытута М. Р. Суднік паабяцаў, што ў самы бліжэйшы час сектар будзе павялічаны колькасцю, у ім будзе не менш 10 малодшых навуковых супрацоўнікаў, якія будуць рыхтаваць картатэку слоўніка, а супрацоўнікі з вучонымі ступенямі могуць займацца распрацоўкай іншых тэм па гісторыі беларускай мовы. Але ўсё гэта засталася толькі аб'яцаннем, нікага колькаснага росту сектара не адбылося, супрацоўнікам з вучонымі ступенямі, якіх пазней стала крыху больш, таксама даводзілася займацца падрыхтоўкай картатэкі, такая перспектыва нікога не задавальняла, і ў выніку пачаўся масавы адыход супрацоўнікаў з сектара.

У пачатку 1959 г. я быў накіраваны на выкладчыцкую працу на кафедру беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта, і мая навуковая сувязь з сектарам гісторыі мовы на пэўны час прыпынілася. Але ў канцы таго ж года мне стала вядома, што працу ў сектары пакінула і Марыя Андрэеўна, перайшоўшы на выкладчыцкую працу ў БДУ, дзе яна стала загадчыцай кафедры беларускай мовы. Мне і цяпер цяжка сказаць, якімі меркаваннямі кіравалася тады Марыя Андрэеўна, прыняўшы такое рашэнне. Відавочна, пэўную ролю тут адыгралі абыхавыя адносіны да даследчыкаў гісторыі мовы з боку краўніцтва Інстытута.

Пасля адыходу Марыі Андрэеўны быў аб'яўлены конкурс на замяшчэнне вакантнай пасады загадчыка сектара гісторыі мовы. Сябры з Інстытута прапанавалі мне прыслаць неабходныя

Вішаванне ад М. І. Жыркесвіна

дакументы для ўдзелу ў конкурсе. У выніку я быў завочна выбраны на гэту пасаду і прыступіў да выканання новых абавязкаў з верасня 1960 г., калі закончыўся тэрмін маёй замежнай камандзіроўкі.

Але з гэтага часу фактычна спынілася маё супрацоўніцтва з Марыяй Андрэеўнай, бо далей нашы навуковыя інтарэсы ўжо не сутыкаліся. Ва ўніверсітэце Марыя Андрэеўна занялася вывучэннем дыялектнай лексікі, вынікам чаго з'явілася выданне трох выпускаў «Матэрыялаў для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак», выданных пад рэдакцыяй М. А. Жыдковіч у 1970–1977 гг. Мы ж у той час у сектары гісторыі мовы рыхтавалі «Гістарычны слоўнік беларускай мовы», работа над якім працягваецца і цяпер, і адначасова займаліся распрацоўкай іншых праблем.

З падзей пазнейшага часу заслугоўвае ўвагі такі эпізод. У канцы 60-х гадоў мінулага стагоддзя Марыя Андрэеўна была членам мовазнаўчай секцыі Вышэйшай атэстатычнай камісіі пры Міністэрстве вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР. Калі тэрмін паўнамоцтваў Марыі Андрэеўны ў гэтай камісіі канчаўся, яна прапанавала на сваё месца маю кандыдатуру. У выніку мне на працягу двух гадоў кожны месяц даводзілася выязджаць у Маскву і прымаць удзел у пасяджэннях ВАК, дзе вырашаўся лёс доктарскіх і кандыдацкіх мовазнаўчых дысэртацый, якія рыхтаваліся тады моваведамі саюзных рэспублік. І для Марыі Андрэеўнай, і пазней для мяне гэта была вельмі алказная і ганаровая місія, якая звычайна даручалася вядомым спецыялістам у галіне мовазнаўства, хоць ніякай матэрыяльнай карысці ад гэтай камісіі мы не мелі. У сувязі з маім членствам у саюзнай ВАК мне хочацца зрабіць адну заўвагу. У наш час стала модным негатыўна ацэньваць дзейнасць дзяржаўных устаноў і арганізацый савецкага часу. Між тым у мяне ёсць усе

падставы сцвярджаць, што пры ацэнцы доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый у мовазнаўчай секцыі тагачаснай ВАК панаваў дух прычынповацці, аб'ектыўнасці і справядлівасці, і я мог бы прывесці многа прыкладаў гэтага.

Наогул жа можна падвесці вынік: амаль 15-гадовы перыяд маёй пачатковай навуковай дзейнасці пад кіраўніцтвам і наглядом Марыі Андрэеўны дае мне поўнае права лічыць Марыю Андрэеўну адным з самых значных дзеячаў у галіне беларускага мовазнаўства ў перыяд яго станаўлення і развіцця ў пасляваенныя гады. Якім пацвярджэннем гэтага з'яўляецца перш за ўсё ўнутрынавуковы спіс яе навуковых публікацый па розных пытаннях беларускай мовы, а таксама такі ж вялікі спіс студэнтаў, якія пад кіраўніцтвам Марыі Андрэеўны рыхтавалі свае дыпломныя работы, а многія з іх пазней абаранілі кандыдацкія і доктарскія дысертацыі, сталі дацэнтамі і прафесарамі і цяпер працягваюць высакародныя традыцыі Марыі Андрэеўны ў галіне айчыннага мовазнаўства.

Васіль Аляксандравіч Курзенка –
былы прарэктар Мазырскага дзяржаўнага
педагагічнага ўніверсітэта імя І. П. Шамякіна,
загадчык кафедры беларускай мовы,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт

З ДОБРЫМ СЭРЦАМ І ЧУЛАЙ ДУШОЮ

Імя Марыі Андрэеўны Жыдовіч, першага прафесара-жанчыны, у пасляваенны перыяд мінулага стагоддзя было добра вядома не толькі ў беларускім мовазнаўстве, але і ва ўсёй славянскай філалогіі. Яе ведалі не толькі як выдатнага знаўцу гісторыі беларускай мовы, але і як жанчыну з добрым сэрцам і чулай душою. Хто ўпершыню сустракаўся з ёю, адразу заўважаў прыветны погляд яе добрых вачэй, чароўную ўсмешку, ласкавае прыемнае слова. Такое не забываецца ніколі, калі сустракаешся з абаяльным

чалавекам, якім была гэтая прыгожая, вечна рухавая, простая, як сялянка, жанчына.

Я ўпершыню адчуў яе дабрыню, калі вучуўся ў асірантуры Белдзяржуніверсітэта ў пачатку шасцідзясятых гадоў мінулага стагоддзя. Пасля шматгадовай працы настаўнікам вясковай школы на Браціншчыне вучоба ў асірантуры была не зусім лёгкай для мяне. Многае было ўжо забыта, многае даводзілася набываць. У гэтай справе заўсёды дапамагала навуковы кіраўнік – Марыя Андрэеўна Жыдовіч. Яна адразу вызначыла мае здольнасці ў галіне даследаванняў, мы з ёй выбралі невядомыя для мяне раней старабеларускія помнікі XV – XVII стст., асабліва тыя месцы ў іх, дзе давалася апісанне лексем абранай навуковай тэмы для будучай кандыдацкай дысертацыі. А такой тэмай была гісторыя промыславай лексікі ў помніках старабеларускага пісьменства. Кожны тыдзень яна працавала не толькі са мной, але і з іншымі асірантамі, вучыла нас, як правільна падыходзіць да кожнага даследаванага слова, вучыла навуковаму пошуку, патрабавала менавіта гэтага ад нас, асірантаў, нават у час завяршэння кандыдацкай дысертацыі. Невыпадкова пераважна большасць яе былых выхаванцаў з поспехам абараняла свае навуковыя тэмы напрыканцы трохгадовага навучання ў асірантуры або ў хуткім часе пасля яго завяршэння. Марыя Андрэеўна не губляла сувязі са сваімі асірантамі, дзе б яны ні прапавалі. Я ўспамінаю той час, калі пачынаў выкладаць у Мазырскім педінстытуте імя Н. К. Крупскай і мой навуковы кіраўнік, Марыя Андрэеўна, прызвала джала чытаць спекурс па гісторыі беларускай мовы. Памятаю яе цёплыя сустрэчы са студэнтамі, выкладчыкамі. Тады ў Мазырскім педінстытуте не было ніводнага прафесара, ніводнага доктара філалагічных навук. Яна першая прыходзіла сюды чытаць лекцыі для студэнтаў, праводзіла навукова-метадычныя кансультацыі для маладых выкладчыкаў. Марыя Андрэеўна не толькі прапавала з асірантамі ў час іх навучання і клапацілася пра іх навуковы рост, але і цікавілася асабістым жыццём сваіх выхаванцаў. Магчыма, таму нават у тыя далёкія шасцідзясятыя гады на кафедры беларускай мовы мы, асіранты, называлі яе такім родным і бліскім для кожнага з нас словам – наша мама. Для нас яна была духоўнай маці, такой і засталася ў маім уяўленні. Не верыцца, што прайшло трыццаць гадоў, як яс няма з намі (Марыя Андрэеўна Жыдовіч памерла 12 лістапада 1977 г., пахавана на Паўночных могілках г. Мінска), што прайшло ўжо сто гадоў з дня яе нараджэння. Для мяне і былых яе выхаванцаў-асірантаў яна вечна жывая, вечна блізкая і родная кожнаму з нас.